

ANJ

Welderen wordt opgegeven, dat hij te Nijmegen stierf op 10 Maart 1770. Wie heeft hier gelijk?

Het verdient nog opgemerkt te worden, dat de naam der vrouw van Theodorus van St. (blz. 61) niet is Bock van Luchtenberg maar Bock van Lichtenberg (bij Maastricht); dat de naam Boetsbergen op blz. 65 moet zijn van Boetberg, Boedtberg of Boetbergen; dat de naam van de vrouw van Hendrik van Eynhoudts is Maria Anna van Kessel (zie Fahne, *Bocholtz*, II, 217) en eindelijk dat Elbert en Ludolf van St. (blz. 63) kinderen waren uit het eerste huwelijk van hunnen vader Godert, blijkens opgezworen kwartieren. 's-Gravenhage, 24 Januari 1884.

A. A. VORSTERMAN VAN OYEN.

De Illustre Lieve-Vrouwe Broederschap te 's-Hertogenbosch en hare tinnen wijnkannen.

In het jaar 1318 werd te 's-Hertogenbosch eene vereeniging of broederschap opgericht, welke later den naam van de Illustre Lieve-Vrouwen Broederschap ontving.

Over het oorspronkelijk doel der vereeniging is veel geschreven en getwist; verschillende oude geschiedschrijvers hebben hunne meeningen over dat doel ten beste gegeven, sommige, niet onwaarschijnlijk, met opzettelijke verkrachting der waarheid. Een kritisch onderzoek der oude archieven heeft hier, als zoo dikwijls, het noodige licht gegeven en laat omtrent het oorspronkelijk doel der vereeniging geen den minsten twijfel meer over. Dat doel was zuiver godsdienstig en bestond, zoo als de stichtingsbrief onwedersprekelijk aantoonde, in het eeren van Maria door lezen, zingen en andere godsdienstige plechtigheden, te verrichten in het zij-choor der Kerk van St. Jan te 's-Hertogenbosch.

Zoo wel priesters als leeken konden lid van de broederschap worden, terwijl een lid zich onder eede tot eene trouwe nakoming der tamelijk strenge bepalingen van de broederschap moest verbinden. In 1380 kwam hierin eene verandering, die van overwegenden invloed is geweest op de verdere geschiedenis van de vereeniging en in niet geringe mate tot haren grooten bloei heeft medegewerkt.

De Kardinaal van S. Praxedis, Pilaeus de Pratis, Nuncius van den Paus, gaf namelijk in evengemeld jaar, op bevel zijns meesters, der broederschap machtiging

om in het vervolg, naast de gewone leden, andere aan te nemen, die zich niet aan de strenge voorschriften behoefden te onderwerpen, maar slechts verplicht waren tot het geven eener geldelijke bijdrage. Hierdoor werd de vereeniging rijk, want weldra meldden zich de meest aanzienlijke personen, uit alle oorden des lands, als leden aan. De oude archieven der broederschap toonen aan op welke eene waardige en verheven wijze de aldus verkregen rijkdommen werden besteed. De vereering van Maria steeds als hoofddoel beschouwende, wisten de broeders met opoffering van aanzienlijke sommen en aanhoudende moeiten de muzen aan dit doel dienstbaar te maken. Om hunne zangkooren volledig en krachtig te maken, werden personen uitgezonden, om, tot zelfs in het buitenland, goede zangers op te sporen. Hier vindt men aangeteekend, hoe een welluidende tenor uit Holland, gezwicht voor de kostelijke aanbiedingen der broeders, zich te 's-Hertogenbosch vestigde, om daar zijne talenten in dienst der broederschap der Heilige Maria te wijden, ginds weer vermelden de archieven, hoe een krachtige baryton uit het zuiden werd overgehaald, om met vrouw en kinderen het vaderland te verlaten, ten einde in de hoofdplaats der Meierij het zangkoor der broeders te gaan volmaken. Kostbare muziekinstrumenten werden aangekocht en de beste zang- en motetboeken werden op prachtige wijzen gecopieërd om tot den huidigen dag, als onschatbare bronnen voor de geschiedenis van de muziek, in het archief der broederschap te worden bewaard. De beste schilders, beeldhouwers, glasbranders en kunstsmeden werden aangesteld, om het zij-choor, dat de broeders in de heerlijke St. Janskerk bezaten, tot een kunststuk van den eersten rang te maken.

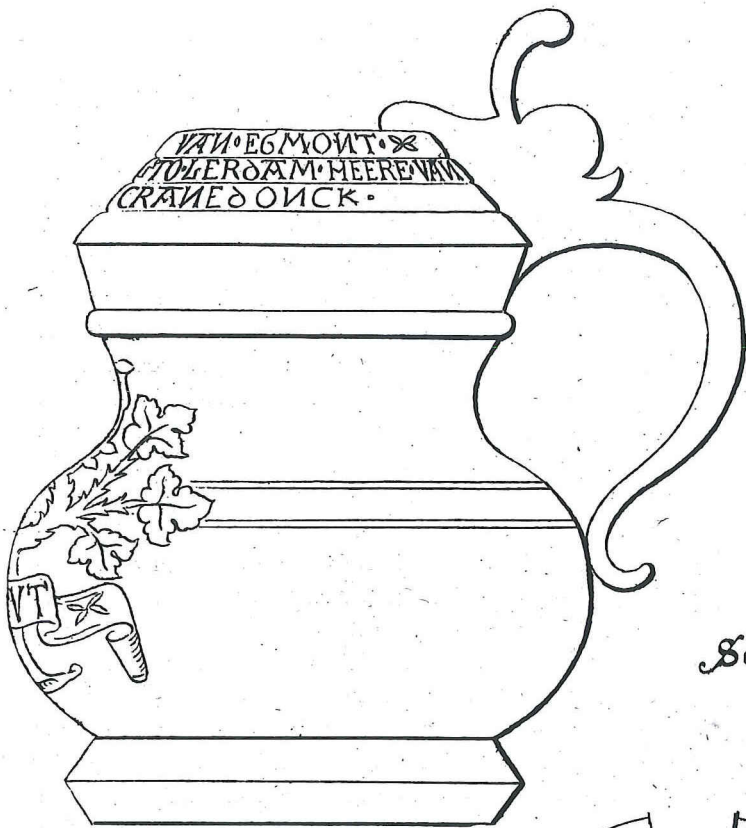
Met eerbied moeten wij opzien tegen zoo ontwikkeld een kunstgevoel, gunstig afstekende bij den wansmaak en de onverschilligheid van het groote publiek van heden.

In de tweede helft der XVe eeuw nam de broederschap zeer in bloei toe, doordien vele adellijke personen, onder wie de doorluchtigste vrouwen en mannen van het land, zich als leden aanmeldden.

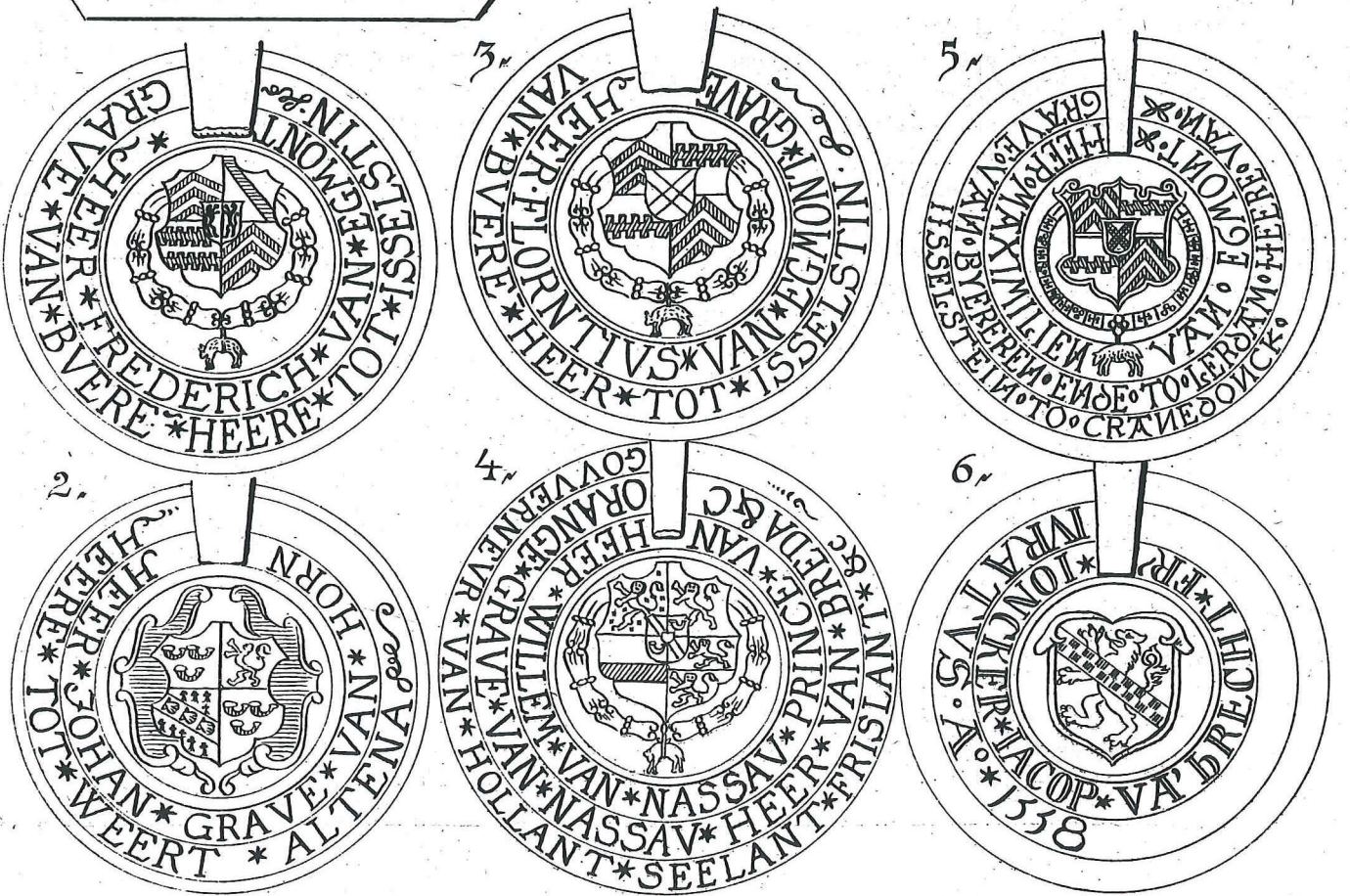
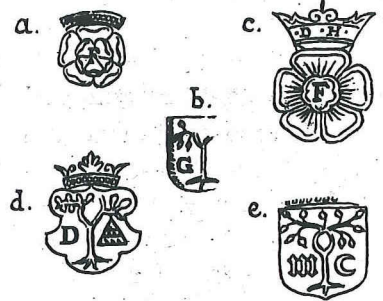
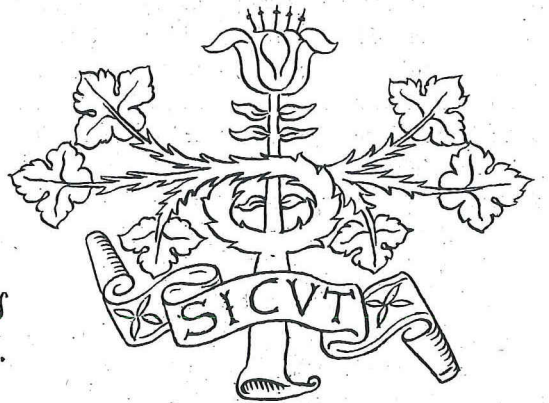
Dat de vereeniging nu en dan met moeilijkheden had te kampen, behoeft wel niet te worden gezegd. Zoo predikte een priester te Delft tegen haar en kwam er te Keulen een afkeurend geschrift van de pers.

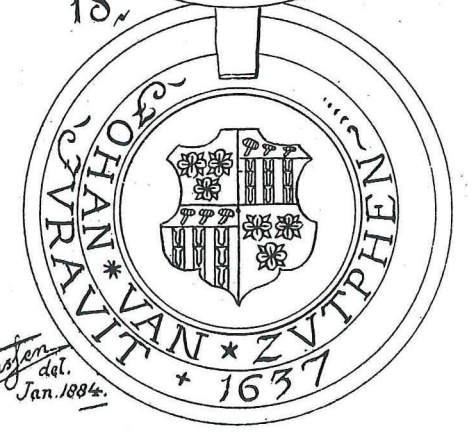
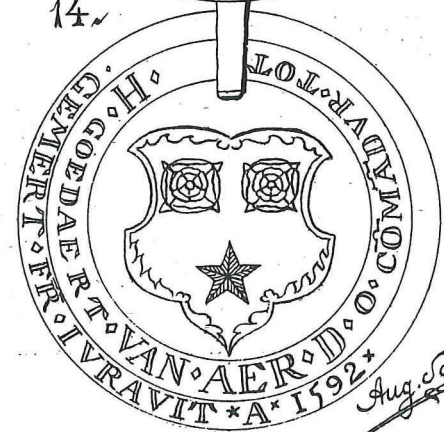
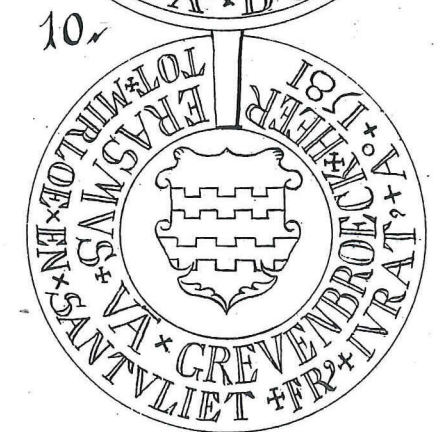
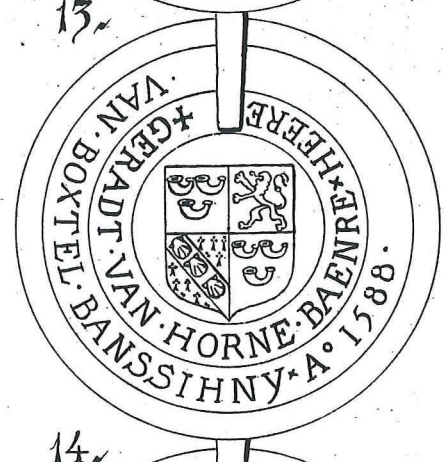
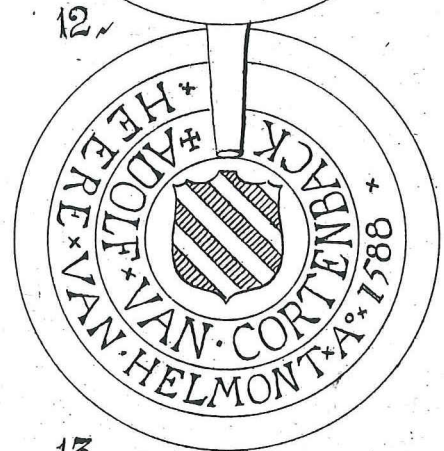
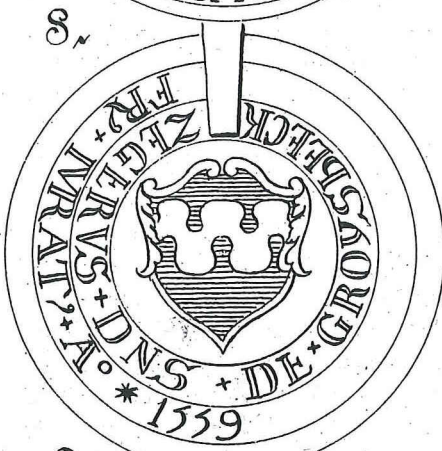
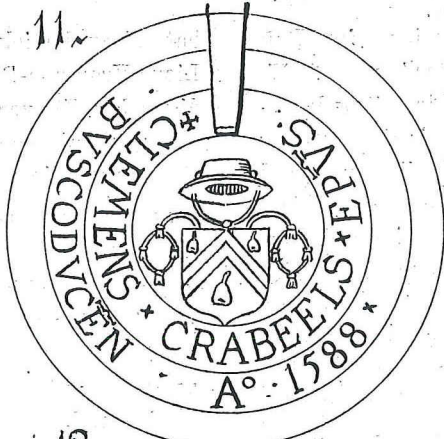
Zij wist echter haar goed recht met glans te handhaven en ging aanhoudend in bloei vooruit.

Hij, die belang stelt in de verdere lotgevallen van de broederschap verwijzen wij naar het belangrijke opstel van den Heer J. C. A. Hezenmans, getiteld

Decimeter
Schaal

Aug. Casjen del.
Jan. 1884.

„De Illustre Lieve-Vrouwe Broederschap in Den Bosch”, voorkomende in „Onze Wachter” van 1877, aan welk geschrift wij de hier vermelde bijzonderheden hebben ontleend. Voor ons doel is het genoeg eerst in den tijd der „geusentroubelen” den draad der geschiedenis weder op te vatten en te melden, hoe de reformatie ook hier haar grooten invloed deed gelden, hoe de broederschap meer en meer een politiek karakter aannam en hoe zij zich beslist voor den Koning van Spanje verklaarde en, bij de godsdienstige twisten, de belangen der Kerk tot de hare maakte. De tachtigjarige oorlog kwam en de broederschap droeg haar aandeel in de rampen van den ongelukkigen strijd, tot dat het twaalfjarig bestand (1609), althans voor een oogenblik, verademing kwam brengen. Dadelijk zag men het Illustre gezelschap herleven, feesten werden gevierd, aan ommezingen werd deel genomen en op nieuw werd er gearbeid aan de Kapel in de St. Janskerk. De geweldige bloei echter, waarin de broederschap vroeger verkeerd had, werd niet meer bereikt. In het noorden des lands had de Hervormde godsdienst algemeen ingang gevonden, waardoor het aantal leden zeer verminderde. Het directe gevolg hiervan was, dat de financiën van het gezelschap achteruitgingen en er spoedig geldgebrek aan de deur stond. Dat de broederschap alsnu op nieuw treurige dagen te doorstaan had, behoeft wel tein te worden gezegd. Ook begon na de overgave der stad aan de Staten (1629) de strijd, welke de Hervormde godsdienstleeraren overal⁽¹⁾ in het land tegen dergelijke instellingen streden. Wij zullen ons hierin niet verder verdiepen, doch stilstaan bij de pogingen, welke door den gouverneur van 's-Hertogenbosch Johan Wolfaert van Brederode en andere militaire autoriteiten werden in het werk gesteld om ook Protestanten tot het lidmaatschap toegelaten te zien. Na eenigen strijd, ook over de beteekenis eener dergelijke vermenging, gelukten die pogingen en op 27 Februari 1642 kwam de overeenkomst tot stand, die bepaalde, dat voortaan ook Protestanten als lid van de Illustre Lieve-Vrouwe Broederschap zouden kunnen worden aangenomen. Men meene niet, dat de strijd der Calvinistische leeraren nu reden van bestaan verloren had. Integendeel: met verdubbelde kracht trok de weerbare Dr. Gisbertus Voetius, predikant van 's-Hertogenbosch, tegen de oude instelling te velde, om met den niet minder weerbaren Samuël Maresuis vijftienvintig jaren lang eene heftige en

(1) Zie onze „Geschiedenis van het Helmondsche Kolveniers gilde” blz. 21.

hatelijke polemiek te voeren. Te vergeefs. De Illustre Lieve-Vrouwen-Broederschap bleef bestaan tot den huidigen dag. Zij verloor geheel haar godsdienstig karakter, maar telt als voorheen de voornaamste mannen van stad, provincie en land onder hare leden.

Het zoude al weinig kennis van den aard onzer voorouders verraden, indien men er aan twijfelde, dat de leden der Illustre broederschap ook in eigen kring vroolijk feestvierden. Reeds de oudste rekeningen brengen ons kondschap van opgewekte feestmalen, waar heerlijke spijsen werden gebruikt en de beker lustig rondging. Het was van ouds een gebruik, dat voor die maaltijden een of meer zwanen werden bereid, welke de broederschap van voorname edellieden tot dat doel ten geschenke ontvingen. Die personen werden dan, als belooning, tot eereleden benoemd en ontvingen den naam van Zwanenbroeders.

De wijn werd op die maaltijden gedronken uit tinnen kannen, welke door sommige leden aan de broederschap werden geschonken en waarvan er nog een achttiental zijn overgebleven. In 1615 werden, ten einde het te kort in de kas te dekken, 34 oude drinkkannen versmolten en te gelde gemaakt. Het is niet met zekerheid uit te maken, of de drinkkannen met opschriften, ouder dan even gemeld jaar, en welke nog aanwezig zijn, alstoen zijn gespaard of later zijn hermaakt; al is dit laatste het waarschijnlijkst. Hoe ook, wij hebben gemeend, onzen lezers geen ondienst te doen met hun in dit nummer de afbeelding te geven van een der tinnen drinkkannen en van de deksels van alle. Aan de voorzijde vindt men op elke kan een afbeelding van eene lelie tusschen doornen, als eene zinspeling op de spreuk van de broederschap: „Sicut Liliū inter Spinās”. Een der best geslaagde afbeeldingen hebben wij hier weergegeven, namelijk die, voorkomende op de drinkkan, welke Egmond, graaf van Buren, aan de broederschap schonk. Naar onze meening is die afbeelding eene allergelukkigst geslaagde heraldische voorstelling van het begrip „Sicut Liliū inter Spinās”.

Sommige kannen dragen merken van den tingieter.

De merken c en d komen voor op de kannen 1, 2, 3, 17 en 18; het merk e komt voor op de kannen 4, 5, 6, 7, 8, 10, 13 en 17; de merken a en b komen voor op de kan 16, terwijl de deksels der kannen 9, 11, 13 en 17 nog een merk dragen, ongeveer gelijk aan het merk e, in plaats van III eene halve maan en in plaats van de halve maan een molenijzer vertoonende.

(Wordt vervolgd.)

NB: Een vervolg is er nooit. men geweest
Het tijdschrift is naar 3 jaargangen verschenen (1883-1886)